

11 SHEE sharing: Professionalism lapses in health professions training: Navigating the ‘Yellow Card’ moments for transformative learning

ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอบทความ
วิจัยเรื่อง “Professionalism lapses in health
professions training: Navigating the ‘Yellow
Card’ moments for transformative learning
ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ Medical Education

Professionalism หรือ ความเป็นมืออาชีพ
ทางการแพทย์ นั้น เป็นองค์ประกอบสำคัญ
ที่ทำให้คนเป็นแพทย์ได้อย่างสมบูรณ์นอกเหนือไป
จาก ความรู้และทักษะ ซึ่งสังคมปัจจุบันให้คุณค่า
กับสิ่งนี้มากขึ้นเรื่อยๆ การเรียนการสอนเรื่องความ
เป็นมืออาชีพนั้นมีความท้าทาย เพราะเป็นเรื่องซับซ้อน
และขึ้นกับบริบทที่หลากหลาย ต้องพัฒนาใน

ดร. นพ.สุนิตย์ นันทนาทรัพย์
ภาควิชารังสีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

พญ.ภควรรณ ลีลาฐานนท์
ศูนย์ความเป็นเลิศด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

ระยะยาวควบคู่ไปกับการให้นักศึกษาซึมซับ
อัตลักษณ์ทางวิชาชีพ (professional identity
formation) และปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (trans-
formative process) ทางวิชาชีพให้เหมาะสมกับ
บริบทนั้น ในขณะที่เดียวกันบรรทัดฐานทาง
สังคมเองก็มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่ง
ทางผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันมีพฤติกรรมที่ขาดความ
เป็นมืออาชีพเพิ่มมากขึ้น

พฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพ
(professionalism lapses) หมายถึง การกระทำ
หรือพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ

ซึ่งอาจเป็นเรื่องของจริยธรรม ทัศนคติ หรือพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความไว้วางใจ และความน่าเชื่อถือในสาขาวิชาชีพนั้นๆ ตัวอย่างของพฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพ ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้ป่วยหรือเพื่อนร่วมงานอย่างไม่เหมาะสม เช่น แพทย์ฝึกหัดพูดจาไม่สุภาพกับพยาบาลหรือมีทัศนคติที่ไม่เป็นมืออาชีพ หรือการไม่รักษาความลับของผู้ป่วย เช่น นักศึกษาแพทย์พูดคุยเกี่ยวกับข้อมูลผู้ป่วยในที่สาธารณะโดยไม่ตั้งใจ

นอกจากปัจจัยด้านการฝึกอบรม ปัจจัยด้านสังคม พฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพอาจเกิดจากความเครียดหรือภาวะหมดไฟ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เหล่านี้จะส่งผลต่อการเรียนและบ่งชี้ถึงแนวโน้มการมีปัญหากในการทำงานในอนาคต ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าทางหลักสูตรมีแนวทางช่วยสนับสนุนนักศึกษาในปัญหา เหล่านี้ได้อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจสิ่งสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดพฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพ (professionalism lapses) ในหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพด้านสุขภาพ โดยเน้นศึกษาวิธีที่ใช้ในการนิยาม บริหารจัดการ และแก้ไขพฤติกรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการสนับสนุนการพัฒนาตัวตนทางวิชาชีพของผู้ฝึกอบรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้ **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)** เพื่อสำรวจแนวทางในการระบุ จัดการ และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพในหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพด้านสุขภาพ โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจประสบการณ์และมุมมองของทั้งผู้ฝึกอบรมและ คณาจารย์เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว แล้วจึงเรียบเรียงประเด็นสำคัญที่พบจากข้อมูลที่ได้ ผ่านการสะท้อนคิดของผู้วิจัยเองตลอดการวิจัยเพื่อลดอิทธิพลความคิดส่วนบุคคล ของนักวิจัย เราเรียกกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพแบบนี้ว่า **การวิเคราะห์แก่นสาระผ่านการสะท้อนความคิด (Reflexive Thematic Analysis)**

การศึกษานี้ดำเนินการที่ มหาวิทยาลัยแมคมาสเตอร์ (McMaster University) โดยใช้ **การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews)** และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ดังต่อไปนี้

- **ผู้ฝึกอบรมจำนวน 20 คน** จากหลากหลายสาขาวิชาชีพด้านสุขภาพ ได้แก่ แพทย์ศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ ฝังเข็ม ผู้ช่วยแพทย์ และวิทยาศาสตร์การฟื้นฟู
- **คณาจารย์จำนวน 5 คน** ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการและแก้ไขปัญหาด้านความเป็นมืออาชีพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การสัมภาษณ์ดำเนินการผ่านระบบออนไลน์ เพื่อความสะดวกและเพื่อสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- ผู้นำการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ 1 คน และผู้ที่ไม่ใช่บุคลากรทางการแพทย์ 1 คน เพื่อให้มั่นใจว่าการวิเคราะห์หมีทั้งความคุ้นเคยกับเนื้อหาและมุมมองที่เป็นกลาง
- คำถามในการสัมภาษณ์ครอบคลุมหัวข้อของนิยามและการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาด้านความเป็นมืออาชีพและกระบวนการที่แต่ละบุคคลใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าว

ผลการศึกษา

สาระสำคัญจากสัมภาษณ์คณาจารย์และผู้ฝึกอบรม สรุปเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความเป็นมืออาชีพขึ้นอยู่กับการตีความของแต่ละบุคคล

- ◇ มุมมองเกี่ยวกับ “พฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพ” มีความแตกต่างกันไปตามบุคคล สถาบัน และบริบททางวัฒนธรรม
- ◇ พฤติกรรมบางอย่างถูกมองว่าไม่มีมืออาชีพอย่างชัดเจน ขณะที่บางสถานการณ์ยังมีความคลุมเครือซึ่งอาจเกิดจากการตีความแตกต่างกันออกไปจึงเกิดความเข้าใจผิด
- ◇ นักศึกษาต้องปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานแตกต่างกัน และเปลี่ยนแปลงไปตามผู้สอน หรือสภาพแวดล้อมระหว่างการฝึกอบรม

2. ระบบอาวุโส (power hierarchies) ส่งผลต่อการจัดการต่อการละเมิดความเป็นมืออาชีพ

- ◇ การแก้ไขปัญหาขึ้นอยู่กับระดับอาวุโส ทำให้ขาดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผย
- ◇ การตั้งคำถามหรือวิจารณ์เกี่ยวกับ “พฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพ” ในมุมมองของตนอาจถูกมองว่าเป็นการกระทำไม่เหมาะสม
- ◇ คณาจารย์ตระหนักถึงความยากในการแจ้งเตือน และจัดการกับพฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพซึ่งเกิดจากช่องว่างระหว่างอาจารย์และนักศึกษา

3. การพัฒนาไปสู่ความเป็นมืออาชีพ (professionalism) ต้องอาศัยความมั่นใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของนักศึกษา

- ◇ นักศึกษาจะได้รับประโยชน์จากการจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยให้พวกเขาสามารถจัดการกับปัญหาพฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพได้โดยไม่ต้องกังวลกับปัจจัยอื่น
- ◇ การมีที่ปรึกษาที่เชื่อถือได้ และการปรับปรุงพฤติกรรมที่เกิดจากนักศึกษาเอง จะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้และการพัฒนาความเป็นมืออาชีพ
- ◇ เมื่อนักศึกษาได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม พฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพ (professionalism lapse) จะเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาของนักศึกษามากกว่าการลงโทษ

4. การเปลี่ยนแปลงมุมมองต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและต่อเนื่อง

- ◊ การประเมินตนเอง การอภิปราย และการสนับสนุนจากที่ปรึกษา มีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับความเป็นมืออาชีพ
- ◊ ถ้านักศึกษามองว่าความเป็นมืออาชีพเป็นเพียงกฎเกณฑ์และเลือกที่จะทำตามเพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ จะทำให้ไม่เกิดการเข้าใจและพัฒนาความเป็นมืออาชีพ
- ◊ พื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยให้นักศึกษาซึมซับและเข้าใจค่านิยมทางวิชาชีพได้อย่างแท้จริง

ความเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเรียนรู้

ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาความเป็นมืออาชีพนั้นต้องอาศัยการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และการเรียนรู้ผ่านการเป็นต้นแบบ ซึ่งเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการวิจัยครั้งนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) เป็นแนวคิดที่พัฒนาโดย Jack Mezirow ซึ่งอธิบายกระบวนการที่บุคคลเปลี่ยนแปลงมุมมอง ความเชื่อ และพฤติกรรมของตนเองผ่านการไตร่ตรองเชิงลึก รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ทำทลายความคิดเดิมของตน

โดยการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดนั้น เกิดขึ้นหลังผู้เรียนประสบกับความผิดพลาด ความขัดแย้ง หรือวิกฤติการณ์ (disorienting dilemmas) ซึ่งผู้เรียนต้องนำสิ่งที่เกิดขึ้นไปใคร่ครวญด้วยตนเอง (critical reflection) เพื่อปรับความคิด ความเชื่อ และมโนทัศน์ โดยผู้สอนสามารถช่วยสนับสนุนแนะนำการสะท้อนคิด ช่วยอภิปราย ให้ข้อมูลสะท้อนกลับ (rational discourse) และจัดบรรยากาศที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ท้ายที่สุดนักศึกษาก็จะเกิดความเข้าใจใหม่และปรับพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสม

แนวคิด transformative learning ถูกใช้เพื่ออธิบายว่าการเกิดพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ (professionalism lapse) สามารถเป็น โอกาสในการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ หากผู้เรียนได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น การไตร่ตรอง การพูดคุยเชิงโครงสร้าง และการให้คำแนะนำที่เหมาะสมจากที่ปรึกษา

การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เกิดขึ้นจากการเรียนรู้เมื่อเข้าไปอยู่ในสถานการณ์แพทย์ซึ่งเป็นสถานการณ์จริง ได้เรียนรู้จากบรรทัดฐานความเป็นมืออาชีพ และจากต้นแบบในสถานการณ์และบริบทจริง มีการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เห็นมุมมองในบริบทที่ต่างกันและจากกลุ่มวิชาชีพที่หลากหลาย เพื่อขยายกรอบความคิดของผู้เรียน

การประยุกต์ใช้กับการศึกษาทางการแพทย์

จากผลการศึกษาพบว่าการจัดการกับพฤติกรรมที่ขาดความเป็นมืออาชีพจำเป็นต้องคำนึงถึงหลายปัจจัย ได้แก่ ด้านบุคคล สถาบันและปัจจัยทางสังคม การนำแนวทางที่เน้นการสะท้อนคิด (self-reflection) และการเสริมสร้างความมั่นใจแก่นักศึกษา จะช่วยให้พัฒนาอัตลักษณ์วิชาชีพที่แท้จริงมากกว่าการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพียงเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา

ทั้งนี้ควรมีการสื่อสารที่ชัดเจนเกี่ยวกับมาตรฐานทางวิชาชีพ สร้างกระบวนการจัดการที่ตรงไปตรงมา และมีการฝึกอบรมคณาจารย์ให้สามารถให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ใช้การกล่าวโทษแก่นักศึกษา

การนำข้อค้นพบเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการศึกษาทางการแพทย์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

Reference

1. Sibbald M, Sheth U, Last N, Keuhl A, McPherson I, Wojkowski S, et al. Professionalism lapses in health professions training: Navigating the “yellow card” moments for transformative learning. *Med Educ.* 2024 Oct 2.

